

**РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА**

48 - 639/09
Београд
МЈ

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел.бр. 74 датум: 5.01.2010.

Савет Заштитника грађана за заштиту права лица лишених слободe (даље: Савет), на седници одржаној 30. и 31. децембра 2009. године, којој су присуствовали Милош Јанковић, заменик Заштитника грађана за права лица лишених слободe, као председавајући Савета, и чланови Савета: др Иван Јанковић, адвокат, члан Европског комитета за превенцију мучења, др Виолета Беширевић, професор Правног факултета Универзитета Унион у Београду, др Горан Илић, доцент Правног факултета Универзитета у Београду, др Ђорђе Алемпијевић, форензичар, доцент на Институту за судску медицину Медицинског факултета Универзитета у Београду, др Владимир Јовић, психијатар, члан IAN, Наташа Новаковић, саветник - експерт у ОЕБС-у, и Александар Ресановић, саветник Заштитника грађана, сазваној поводом предлога за увођење "хемијске кастрације" сексуалних преступника усвојио је текст «Кастрација?» члана Савета др Ивана Јанковића, са интервенцијама других чланова Савета, те сходно наведеном, донео је и упутио Заштитнику грађана следеће:

МИШЉЕЊЕ

У јавности су с еуфоричним одобравањем дочекани популистички предлози да се у Србији уведе нова кривична санкција: хемијска кастрација за вишеструке силоватеље и педофиле. Најављујући тај предлог, пласиране су тврдње да се „таква казна примењују и у развијеним земљама“, односно да се хемијска кастрација спроводи у Норвешкој, Данској и четири државе САД, а као додатни аргумент помиње се и примена „физичке кастрације“ у Чешкој.

Наведеним тврдњама јавност је доведена у заблуду. Нетачно је да у свим наведеним државама спровode кривичне санкције хемијске кастрације, нпр. обавезну хемијску кастрацију су судови у Калифорнији прогласили неуставном. У појединим државама постоји могућност да се сексуални преступници подвргну хемијској кастрацији, али добровољно, на сопствени захтев, односно уз сопствени, слободан пристанак. У Немачкој постоји Закон о добровољној кастрацији и другим методима лечења, који подразумева испуњење бројних услова, између осталог и оних који се односе на свест о захвату и његовим ризицима. Хемијска терапија сексуалних преступника у неким државама се примењује уместо затворске казне, у неким се администрира лицима лишеним слободe и представља једну терапеутску меру, чија је сврха да, у спрези с другим мерама, попут психотерапије, допринесе ресоцијализацији преступника, и као таква мора бити добровољна. Делимичан изузетак је нови пољски закон, који још није почео да се примењује и о коме ће надлежне институције ЕУ тек изјаснити.

Увек је потребно спознати став других држава, како по овом тако и по другим питањима, али није довољно само „преликати“ законска решења тих држава, већ је неопходно анализирати примену тих решења у пракси и објективно сагледати да ли су та решења постигла жељене ефекте или нису, да ли је било икаквих проблеме, и др.

Питање добровољне хемијске терапије, као посебне мере третмана, а не казне за силоватеље и педофиле, заиста треба отворити и расправити на стручном нивоу, посебно уз анализу ефеката „хемијске кастрације“ тамо где се она примењује. Њена примена има смисла под условом да се ограничи на тачно одређен профил сексуалних преступника повратника, а нарочито, односно искључиво под условом да је учинилац свесно прихвата као меру која је неопходна за његово лечење и обуздавање полног нагона који он не може да контролише.

Процена профила сексуалног преступника у домену је медицинске науке и психологије, а не судова. Дакле, чак и када би се примењивала мера «хемијске кастрације» неопходно би било учешће лекара у њеном спровођењу. С друге стране, у ситуацији у којој учинилац добровољно не прихвата ову меру да би се она администрирала лекари би морали дати своје мишљење што је у дубокој супротности са Етичким кодексом Лекарске коморе Србије и опште прихваћеним етичким начелима лекарске професије.

Увођење мандаторне, принудне кастрације сексуалних преступника не може бити ствар договора и предмет погађања, јер је она противна Уставу Србије, који у члану 25. јасно каже: „Физички и психички интегритет је неповредив. Нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, нити подвргнут медицинским или научним огледима без свог слободно датог пристанка“.

Људско тело и људски организам не могу бити предмет извршавања кривичних санкција. Казне могу људима да одузму или ограниче слободу кретања или материјална добра, али не смеју да мењају хормоне у њиховом организму, јер тиме нарушавају његов интегритет.

Закон о заштити здравља Републике Србије предвиђа да се ни једна медицинска мера, по правилу, не може применити на пацијенте без њихове сагласности, као и да свако има права да одлучи шта ће бити са његовим животом и телом, осим ако та његова одлука не угрожава права других, па би обавезна хемијска кастрација озбиљно довела у питање остваривање ових права.

Право извршиоца кривичног дела да, под видом кривичне санкције, не буде подвргнут принудној хемијској терапији је у Србији достигнуто људско право. А „достигнути ниво људских и мањинских права не може се смањивати“ (чл. 20 ст. 2 Устава).

Осим тога, увођењем кривичне санкције хемијске кастрације кршио би се и низ других уставних права, између осталог право на поштовање људског достојанства и слободе рађања. Поједини аутори тим поводом указују и да је реч о кршењу права на једнакост, тј. забрану дискриминације, јер ова кривична санкција, колико год да се одреди као неутрална, погађа искључиво мушку популацију.

Устав прецизира и да се одредбе о људским правима морају тумачити „сагласно важећим међународним стандардима ... и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење“ (чл. 18). Те институције сматрају да хируршка кастрација (без обзира да ли је принудна или добровољна) крши људска права, а да се хемијска кастрација може допустити само ако је потпуно добровољна.

Поводом чешке праксе, Комитет Савета Европе за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања саопштио је да хируршка кастрација представља понижавајуће поступање и позвао чешке власти да одмах обуставе њену примену у оквиру третмана сексуалних преступника (Извештај Комитета од 05.02.2009). Исто важи и за хемијску кастрацију, уколико би била примењена без пуне и слободне сагласности преступника.

Постојање хемијске или хирушке кастрације као кривичне санкције не може се ни у једној држави сматрати изразом њене демократичности. Обавезна кастрација не може бити казна, односно мера која се на основу судске одлуке може применити према осуђеном лицу против његове воље.

Истрајавање на том путу нужно покреће и питање поступања према вишеструким убицама, повратницима, као и вишеструким извршиоцима других најтежих кривичних дела - да ли би и према њима требало примењивати хемиске интервенције, лоботомију, електро-шокове?!

Очигледно је да присутни популизам сједињује ретроградне принципе одмазде и футуристичке идеје управљања хормонима и "ресетовања" мозга преступника. Тим поводом, узевши у обзир позивање на упоредну праксу и набрајање држава у којима се кастрација примењује, треба подсетити на историју закона о кастрацији: први су донети још крајем 19. века, али су највећу популарност задобили у периоду између два светска рата. Један од најпознатијих је Закон против опасних криминалаца из навике, донет у Немачкој новембра 1933, који је прописао обавезну кастрацију сексуалних преступника. А убрзо потом, септембра 1935, донет је и Закон о заштити немачке крви и немачке части.

Не улазећи у општу казнену политику законодавца, очигледно је да је неопходна промена праксе судова приликом одређивања висине казни за сексуалне преступнике, које су до сада у великом броју случајева изрицане на нивоу законског минимума, а често и испод њега. Охрабрује чињеница да је недавним изменама Кривичног законика предвиђено да се за та кривична дела не може ублажити казна.

Закључно наглашавамо да је део решења и увођење посебних програма третмана за сексуалне преступнике и то, како током извршења казне затвора, тако и након извршења кроз постпеналне програме.

Председавајући Савета,

ЗАМЕНИК ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА

Милош Јанковић